

Mullsjö-Slättäng

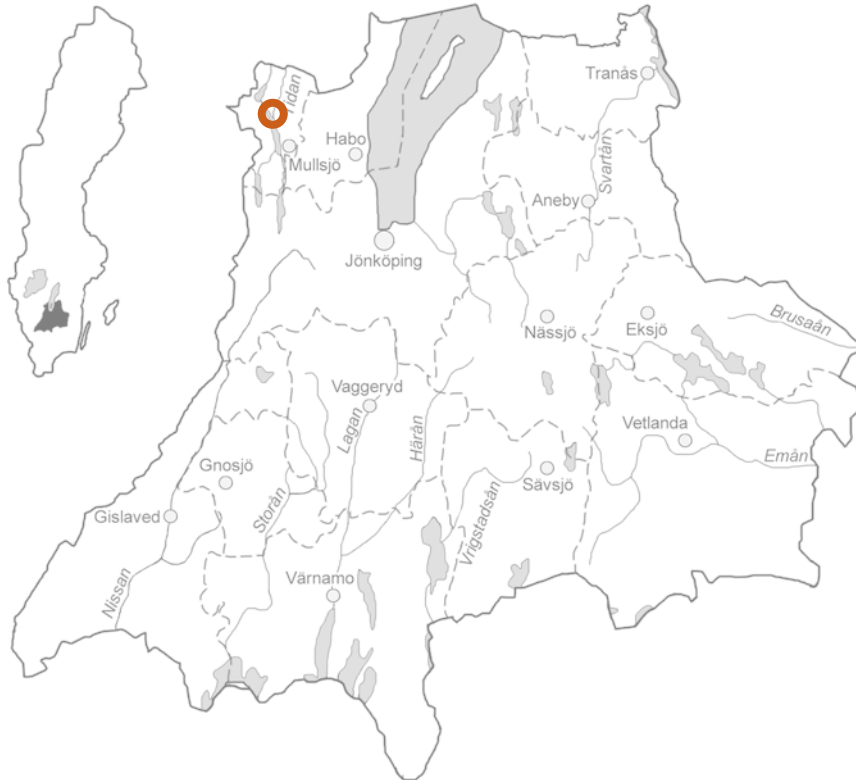
Arkeologisk förundersökning av en domarring (L1972:9688), lägenhetsbebyggelse (L2021:3165) och fossil åker (L2021:3186) inför ombyggnad av RV 26/47 mellan Mullsjö och Slättäng, Sandhems socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län

Mullsjö-Slättäng

Arkeologisk förundersökning av en domarring (L1972:9688), lägenhetsbebyggelse (L2021:3165) och fossil åker (L2021:3186) inför ombyggnad av RV 26/47 mellan Mullsjö och Slättäng, Sandhems socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2024-115
Länsstyrelsens dnr: 431-1690-2025

Rapport och ritningar: Jörgen Gustafsson
Foto: Jörgen Gustafsson och Anna Ödeén
Rapportgranskning: Anna Ödeén
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jonkopingslansmuseum.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr I2018/00079.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2025

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Omfattning	7
Målsättning och metod	7
Metod	7
Topografi	8
Fornlämnings- och kulturmiljö	8
Tidigare undersökningar	9
Resultat	9
Domarring (L1972:9688) och det eventuella gravfältet	9
Torpet (L2021:3165)	12
Fossil åker (L2021:3186)	12
Nypåträffade lämningar	13
Keramik- och kakeltillverkning (Industri övrig, L2024:8159)	13
Stenåldersboplatsslagplats (L2024:8114)	13
Slutsatser	15
Fynd	16
Utvärdering av undersökningsplanen	16
Administrativa uppgifter	18
Referenser	19
Arkiv	19
Kartmaterial	19
Referenser på webben	19
Tryckta källor och litteratur	19
Figurförteckning	21

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningstabell	23
Bilaga 2. Fyndtabell	25
Bilaga 3. Schakttabell	27
Bilaga 4. Utvärdering av kvartsmaterial	29

DEN UPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen samt genom allmänna råd och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning brukar göras i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs med syfte att se om fornlämningar berörs av arbetsföretaget. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del som innebär markingrepp i form av sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av fornlämningar så kan dessa, om de inte kan bevaras, gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

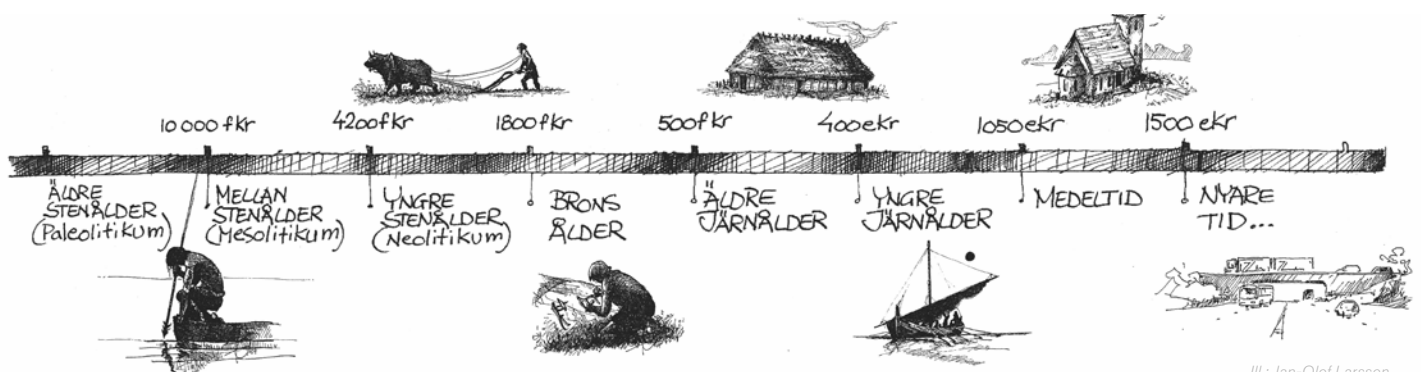
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2024 en arkeologisk förundersökning av L2021:3186, fossil åker, L1972:9688, domarring och L2021:3165, torplämning, inför planerad vägbreddning av RV 26/47 inom fastigheterna Hjortåsen 2:1 och Tinghalla 1:5 i Mullsjö kommun.

Schaktning och grävning av provrutor utfördes på åkern söder om domarringen men inget påträffades som tydde på att det fanns rester av överplöjda gravar där.

Schaktning företogs också kring domarringen men inte heller där påträffades fler gravar. Dock ska påpekas att schaktning ej kunde utföras på den västra sidan av domarringen då den låg för nära vägen. Ej heller på en mindre yta nordöst om där flera större träd växte tätt.

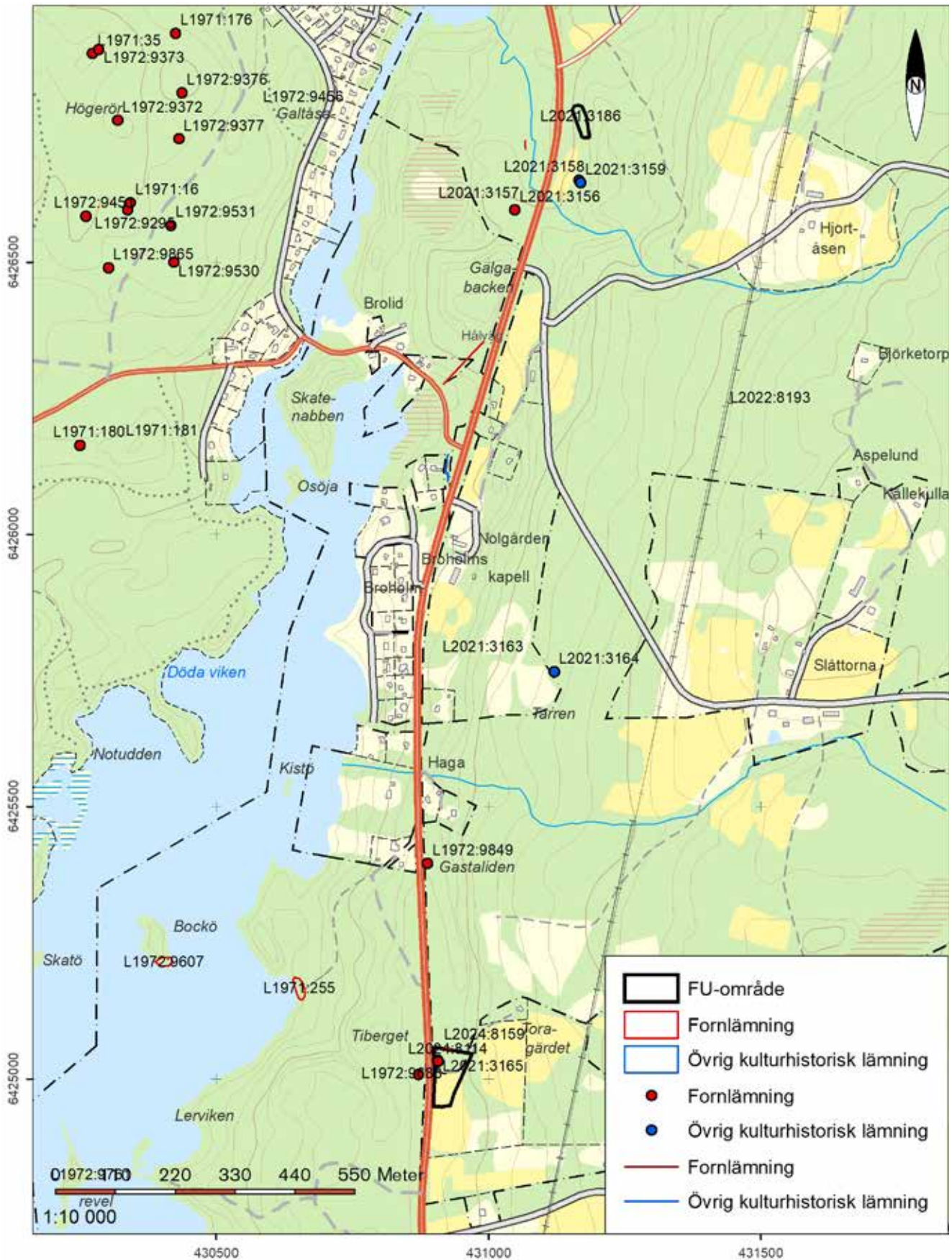
När det gäller torplämningen var målsättningen att rensa av och metalldetektera lämningen för att eventuellt hitta daterande föremål. Lämningen bestod av en hög med stenar. Det gick inte att utröna om det var rester efter en spismur eller om det omkringrörda rester av en stengrund. Inga daterbara föremål påträffades, enbart lite metallskrot. Vid granskning av det äldre kartmaterialet, närmare bestämt en storskifteskarta från 1792, kunde det konstateras att det som registrerats som torpet inte var boningshuset utan mer sannolikt en ekonomibyggnad. Själva torpet eller boningshuset låg på andra sidan vägen, cirka 45 meter åt nordväst (L2024:8114).

Knappa två kilometer norr om domarringen låg den fossila åker som bestod av en röjd yta mellan två terrasskanter. Ett långschakt grävdes genom de två terrasskanterna och profilerna dokumenterades. Tyvärr påträffades inget kol för datering i säker kontext, varför den fossila åkern inte kunde dateras.

Vid undersökningen påträffades sedan tidigare ej kända lämningar. I den nordöstra delen av förundersökningsområdet påträffades en stenåldersboplat/slagplats genom fynd av slagen kvarts med en sannolik datering till mesolitikum.

I samma område av förundersökningsområdet påträffades två gropar som innehöll rester efter tillverkning av keramik. Bland annat påträffades delar av en koker och kokerpinnar (används vid glasering av keramikkarl) samt delar av brännplåtar, räfflade plattor av keramik, vilka man lade under och på keramiken för att få plats med ett eller flera lager i ugnen. Efter efterforskningar kunde det konstateras att krukmakaren Samuel Sandholm flyttade till torpet Tibergs 1787 och var aktiv där till en bit in på 1800-talet. Lämningen klassades som industri övrig (L2024:8159)

Som tidigare nämnts kan man i storskifteskartan från 1792 se att byggnaden som är registrerat som Tibergs torp snarare är en ekonomibyggnad till torpet. Om keramiktillverkning har skett på Tibergs är det sannolikt att ugnen eller keramikverkstaden har legat i den byggnaden.

Figur 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2024 en arkeologisk förundersökning av L2021:3186, fossil åker, L1972:9688, domarring och L2021:3165, torplämning, inför planerad vägbreddning av RV 26/47 inom fastigheterna Hjortåsen 2:1 och Tinghalla 1:5. Den sammanlagda förundersökningsytan var cirka 25 hektar. Beställare var trafikverket. Fältansvarig var Anna Ödeén och rapportansvarig var Jörgen Gustafsson, båda Jönköpings läns museum. Den litiska utvärderingen utfördes av Bo Knarrström, BWK Consulting.

Målsättning och metod

Målsättningen var att begränsa, karaktärisera och datera fornlämningarna. Detta gjordes när det gäller domarringen och det eventuella gravfältet genom sökschaktning och grävning av provrutor. Torpet rensades av och begränsades genom schaktning. Den fossila åkern i det norra området undersöktes genom att snitta och dokumentera två terrasskanter. All inmätning gjordes med nätverks-RTK. Anläggningar dokumenterades genom foto och handritning.

Figur 2. Lotten metalldetekterar på åkern söder om domarringen. Fotot är taget från sydsydöst.

Figur 3. Grävning av provruta i åkern.

Topografi

Förundersökningsområdet ligger längs med riksväg 26/47 i en miljö med både jordbruksmark och skog. Tre kilometer väster om ligger sjön Stråken vars norra del genomrins av Tidan. Undersökningsområdet bestod av åkermark i dess södra del och ung blandskog i dess norra del. Det nordliga förundersökningsområdet, med den fossila åkern, bestod av uppvuxen granskog. Berggrunden består av granit och jordarten av isälvsediment.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Cirka 40 meter sydväst om domarringen ligger en hög (L1972:9614). När det gäller stenålder finns två boplatser i närområdet, en vid Stråkens strand (L1971:255) cirka 3 kilometer åt västnordväst och en (L1972:9607) på ön Bockö i Stråken, cirka 5 kilometer åt västnordväst. På båda boplatserna har flinta och skörbränd sten påträffats. Cirka 8 kilometer söder om undersökningsområdet ligger fem gravar inom ett relativt begränsat område, tre stensättningar (L1972:9074, L1972:9227, L1972:9771) och två rösen (L1972:9228, L1972:9845).

Tidigare undersökningar

Hösten 2023 undersökte Jönköpings läns museum två stensättningar strax norr om Mullsjö, cirka 3,5 kilometer söder om undersökningsområdet. (Jansson 2024). År 2019 undersöktes två områden med cirka 60 röjningsrösen i Nykyrka Ruder, (L1970:3180 och L1970:3194) (Ödeén 2020). Det var då de första undersökningarna som berörde fossil åkermark i området kring Mullsjö.

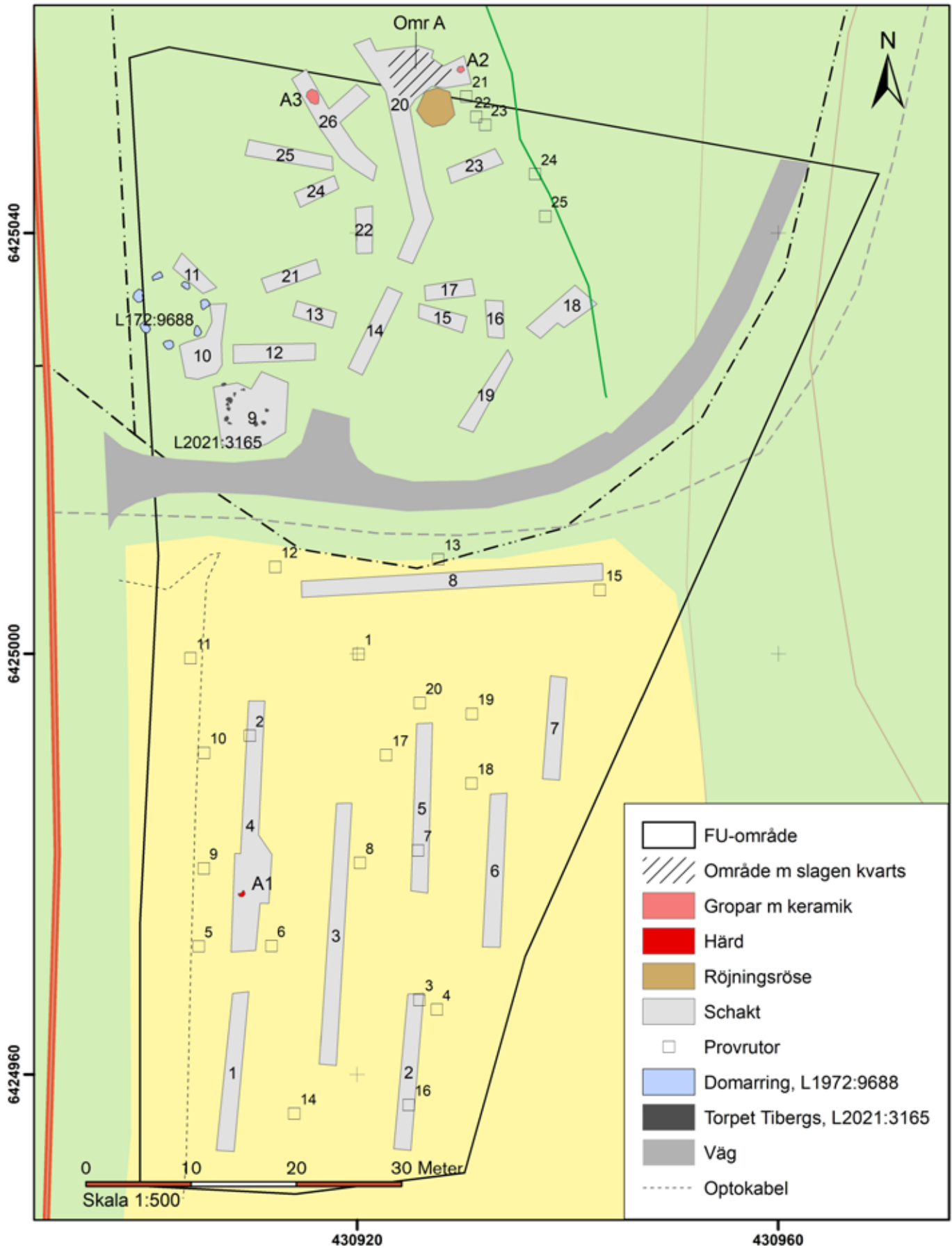
Centralt i Mullsjö förundersöktes 2005 tre domarringar (L1972:4959, L1971:1271, L1972:4958). Där påträffade bland annat ett bronsbleck, glaspärlor och brända ben (Borg 2005).

Resultat

Domarring (L1972:9688) och det eventuella gravfältet

Initialt metalldetekterades åkern söder om domarringen för att eventuellt hitta spår av gravfält eller andra förhistoriska lämningar. Detta gjordes för att det fanns uppgifter om att sot- och kol fläckvis hade plöjts upp på åkern. Det kunde dock konstateras att det svarta upplöjda sannolikt inte var kol och sot utan svart organiskt material då delar av området i ett tidigare skede stått under vatten.

Figur 4. Lotten rensar och dokumenterar terrasskanten L2021:3186.

Figur 5. Plankarta över förundersökningsområdet. Skala 1:500.

Vid metalledektering hittades inga föremål som kunde kopplas till ett gravfält eller andra förhistoriska aktiviteter. På åkern grävdes också 20 provrutor utan att något påträffades. Sammanlagt grävdes inom förundersökningsområdet 27 sökschakt till en sammanlagd längd av 302 meter och till en bredd av 1,5 till 5 meter (figur 5).

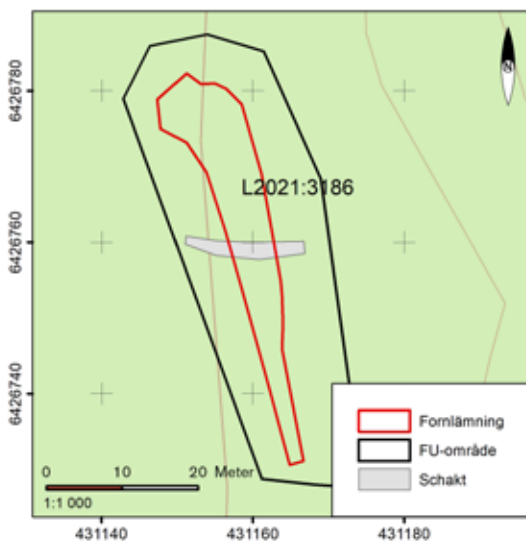
Domarringen restaurerades och undersöktes 1941 av Karl Esaias Sahlström. Enligt den knapphändiga rapporten vet vi att det påträffades bottenbitar av ett lerkärl och brända ben centralt i domarringen (Sahlström 1943). Beskrivningen av tillvägagångssättet vid undersökningen är summarisk vilket leder till tveksamhet om hur väl den är undersökt.

Schaktning genomfördes kring delar av domarringen. Väster om schaktades inte då den låg för nära vägen (figur 5). På ett mindre område precis nordöst om domarringen kunde det inte heller schaktas då en del större träd växte för tätt där. I de grävda schakten påträffades inget som kunde kopplas till domarringen eller andra omkringliggande gravar.

Figur 6. Domarringen (L1972:9688). Fotot taget från norr.

Figur 7a. Bild på torpet (L2021:3165) efter avrensning. Rester av byggnaden som möjligtvis kan ha hyst en keramikverkstad eller en ugn.

Figur 7b. Plankarta över den fossila åkern (L2021:3186).

Torpet (L2021:3165)

Målsättningen var att rensa av och metalldetektera lämningen för att eventuellt hitta daterande föremål. Lämningen bestod av en hög med stenar. Det gick inte att utröna om det var rester efter en spismur eller om det omkringrörda rester av en stengrund. Inga daterbara föremål påträffades, enbart lite metallskrot.

Vid granskning av det äldre kartmaterialet, närmare bestämt en storskifteskarta från 1792, kunde det konstateras att det som registrerats som torpet inte var boningshuset utan mer sannolikt en ekonomibyggnad. Själva torpet eller boningshuset låg på andra sidan vägen, cirka 45 meter åt nordväst (figur 14).

Fossil åker (L2021:3186)

Knappa två kilometer norr om domarringen låg den fossila åkern som bestod av en röjd yta mellan två terrasskanter. Enligt förfrågningsunderlaget var målsättningen att datera lämningen. Ett långschakt grävdes genom de två terrasskanterna och en av profilerna dokumenterades (bilaga 1). Tyvärr påträffades inga kolprover för datering i säker kontext, varför den fossila åkern inte kunde dateras (bilaga 1).

Nypåträffade lämningar

Keramik- och kakeltillverkning (Industri övrig, L2024:8159)

Vid schaktning i området, cirka 30 meter nordöst om det registrerade torpet, påträffades två gropar (A2 och A3) som innehöll rester efter tillverkning av keramik (figur 5). Bland annat påträffades delar av en koker och kokerpinnar, vilka användes vid glasering av kärl samt delar av brännplåtar, räfflade plattor av keramik (Figur 8), vilka man lade under och på keramiken för att få plats med ett eller flera lager i ugnen. (Möller 1999). Det påträffades också skärvor och delar av krukor av yngre rödgods. Sannolikt är detta avfallsgropar från keramik tillverkning inom tomten för Tibergs torp. När misstanken om att keramik tillverkning hade skett på platsen kunde vi på Signaturer.se, en hemsida på nätet där man listat alla kruk- och kakelugnsmakare i Jönköpings län under 1700- och 1800-talet, konstatera att kruk- och kakelugnsmästaren Samuel Sandholm flyttat till Broholm från Jönköping år 1787. Kvar återstod att knyta krukmakaren till det aktuella undersökningsområdet. Detta gjordes genom att titta på inflyttade till Sandhems socken i kyrkoarkiven. Där kunde konstateras att Samuel Sandholm flyttat in i Tibergs 1787, alltså torpet i undersökningsområdet.

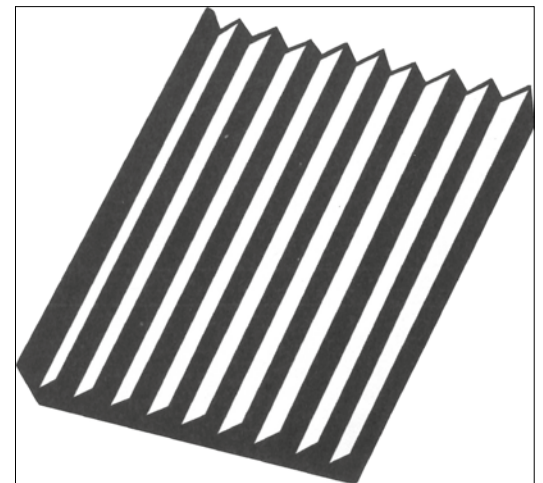
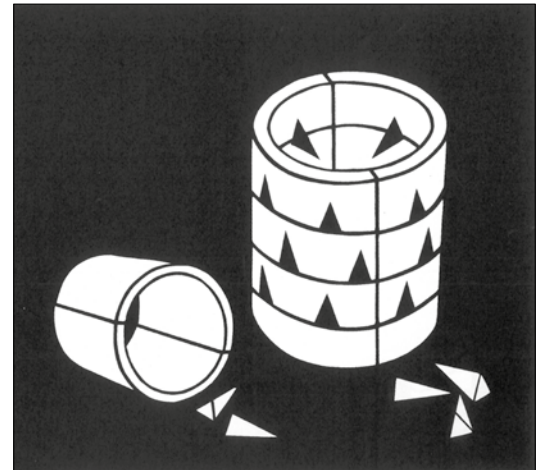
Samuel Sandholm föddes den 3/7 1759 i Broholm, och efter utbildningstiden återvände han från Jönköping och startade egen verkstad i hemorten. Tillverkningen bestod av kakelugnar och lerkärl. Efter några år bidade Sandholm familj, och barnaskaran blev efterhand tämligen stor. Även några gesäller och lärlingar ingick under åren i hushållet (Signaturer.se).

Som tidigare nämnts kan man i storskifteskartan från 1792 se att byggnaden som är registrerat som Tibergs torp snarare är en ekonomibyggnad till torpet. Om keramik tillverkning har skett på Tibergs är det sannolikt att ugnen eller keramikverkstaden har legat i den byggnaden.

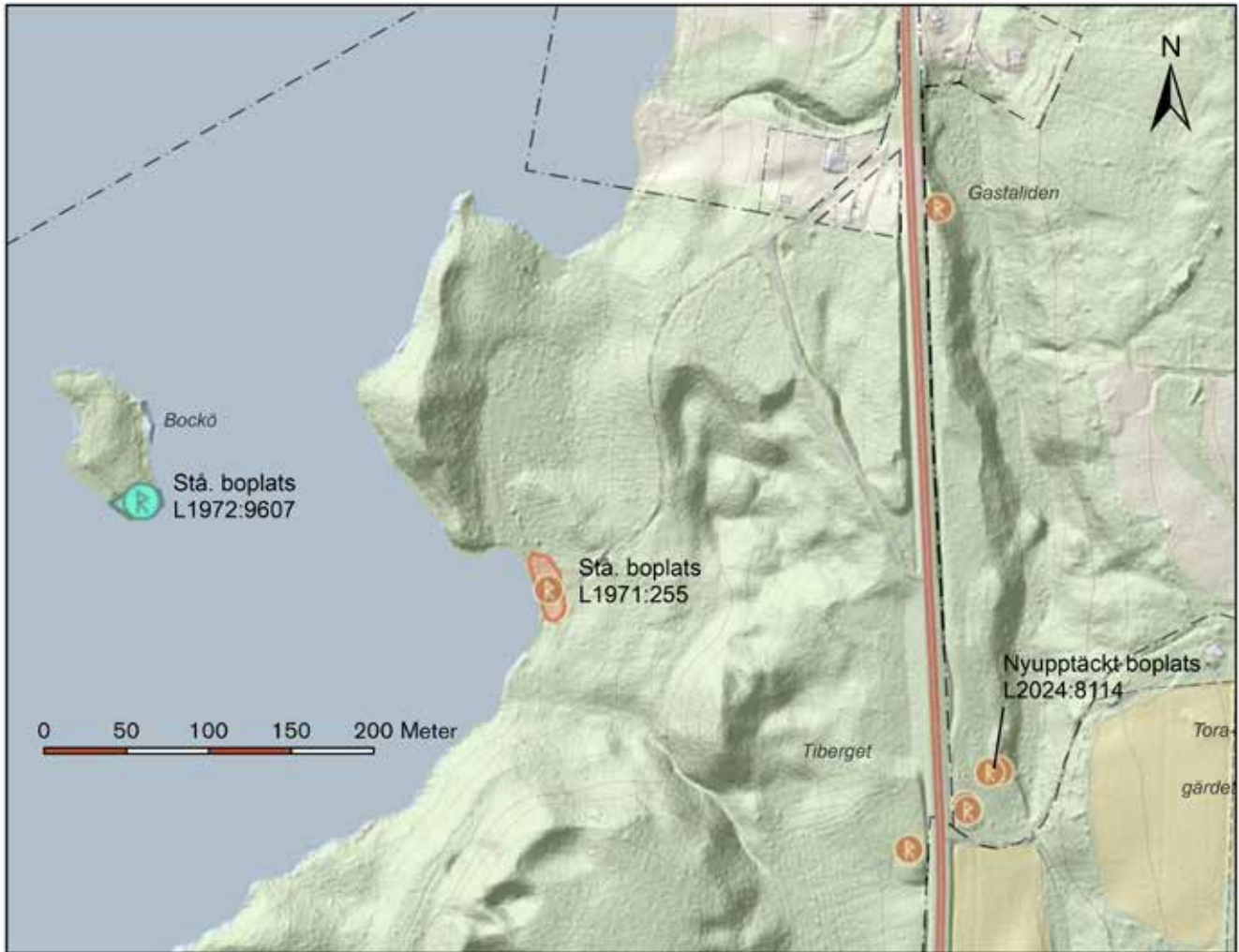
Stenåldersboplats (L2024:8114)

I samma område som groparna med keramik påträffades ett stort antal kvartsbitar vid schaktning. Efter att grässvålen schaktats bort kunde vi konstatera att matjorden innehöll kvarts. (Omr A, se figur 5). Ett 50-tal bitar ytplockades i matjordens översta lager och skickades till Bo Knarrström för bedömning (bilaga 4), som kunde konstatera att den var slagen. Ingen mer undersökning företogs på den schaktade ytan men ytterligare fyra provrutor grävdes söder om området för att om möjligt hitta en avgränsning. Där kunde konstateras att kvarts påträffades i alla utom den längst i söder (se figur 5). I anslutning till kvartsfynden låg en större sten med en flat yta. Om det rör sig om en slagplats kan den ha fungerat som en städsten vid arbetet med kvartsen.

Placeringen av boplatsen/slagplatsen i landskapet var från början lite svår att förstå. Platsen ligger precis vid kanten av en ravin där

Figur 8. Stiliserade bilder av en koker (överst) och en brännplåt (bild: Kruk- och kakelugnsmakare. Tom Möller 1999).

Figur 9. På bilden ser vi hur stenåldersboplatserna ligger i förhållande till varandra. Vi ser också den djupa ravin, intill den nypåträffade boplatserna, som skurits ut av rinnande vatten och mynnar i Stråken cirka 500 meter norr om boplatserna.

det ligger en uttorkad bäckfåra i botten. Men efter att ha granskat platsen med hjälp av lidardata kan man konstatera att någon gång i ett tidigare skede har stora mängder vatten strömmat fram och skapat ravin. Med hjälp av lidarkartan (se figur 9) kan man se att vattnet har runnit norrut för att sedan mynna ut i Stråken cirka 500 meter norr om boplatserna. I ljuset av detta kan man förstå att läget är mycket bra, kanske för fångst av vandrande fisk.

Sjön Stråken som ligger cirka tre hundra meter väster om boplatserna hyser ett antal boplatser från stenåldern (L1971:255, L1972:9607, L1972:9761). Dessa definieras av fynd av slagen flinta och skörbrända stenar. Utifrån fynd av mikropån får man betrakta dem som mesolitiska. Den inom undersökningsområdet aktuella boplatserna innehåller bara kvarts, men det finns inget som säger att de inte kan vara samtida. På platser så långt ifrån flintförande områden var man sannolikt tvungen att också förlita sig på lokala råvaror som kvarts. Vi har på senare tid, genom undersökningar i de norra delarna av vår län (Gustafsson 2022, Jansson 2022),

kunnat konstatera att kvarts använts i minst lika stor utsträckning som flinta. När boplatserna vid Stråken upptäcktes hade man inte kunskapen om kvarts som boplatismaterial i dessa trakter. Vid en återinventering av boplatserna är det högst sannolikt att man också påträffar kvarts.

Slutsatser

Domarringen undersöktes ej med moderna metoder när det begav sig 1941. Till detta kan läggas att rapporten är summarisk, vilket gör att vi inte vet till vilken noggrannhetsgrad den är undersökt. Metalldetektering vid undersökning kan ge nya resultat. Som nämnts tidigare kom vi inte åt att schakta hela området kring domarringen, vilket bör göras.

Utifrån förfrågningsunderlaget är uppgiften kring torpet slutförd. Men saken kom att komma i annat ljus när det visade sig att det är en ekonomibyggnad till torpet som kan ha inhytt en keramikverkstad eller en keramikugn. Detta gör att lämningen

Figur 10. På bilden ser vi området där kvartsen påträffades vid schaktning. Observera stenen med flat överdel som kan ha fungerat som städsten.

Figur 11. Exempel på slagen kvarts som påträffades.

Figur 12. Delar av koker (F17) med kokerpinne (F18) samt delar av brännplåt (F19).

Figur 13. Del av kruka med hank (F20), skärva med glasyr (F28) samt möjligen förslaggad ugnsvägg (F23).

bör innefattas i den i den nypåträffade lämningen Industri övrig (L2024:8159), det vill säga keramikframställningen, och undersökas noggrannare.

Vid arkeologiska undersökningar i stadsmiljö är det inte helt ovanligt att undersöka keramikverkstäder som går att koppla till en specifik krukmakare. Betydligt ovanligare är det på landsbygden. I det här fallet kan vi koppla plats till både person och mellan vilka år verkstaden var i bruk. Kan vi vid fortsatt undersökning bekräfta att rester av ugn eller verkstad har funnits i torpets ekonomibyggnad eller på annat sätt hitta platsen för verkstaden kan vi få en mer komplett bild av keramik- och kakeltillverkningen i Broholm och i området i övrigt.

Stenåldersboplatsen/slagplatsen som påträffades kan tillföra betydande kunskap om mesolitikum i de norra delarna av vårt län där få boplatser är påträffade och ännu mindre undersökta. Vår kunskap om den äldre stenåldern i Södra Vätterbygden och de norra delarna av vårt län har ökat betydligt de senaste åren. Den nu aktuella boplatsen är ytterligare en viktig pusselbit för att få en bredare bild av materialval, redskapsinventarium och hur boplatserna placeras i landskapet.

Fynd

Kvarts

Sammanlagt påträffades 67 bitar av kvarts, vilka bestod av en kärna, en skrapa, 48 avslag, nio splitter och åtta övrig kvarts. Av dessa var några få sekundärt bearbetade genom retuschering, bland annat F12. Enligt Bo Knarrströms utvärdering utgör övervägande delen av materialet spår efter primär bearbetning med knacksten (se bilaga 4).

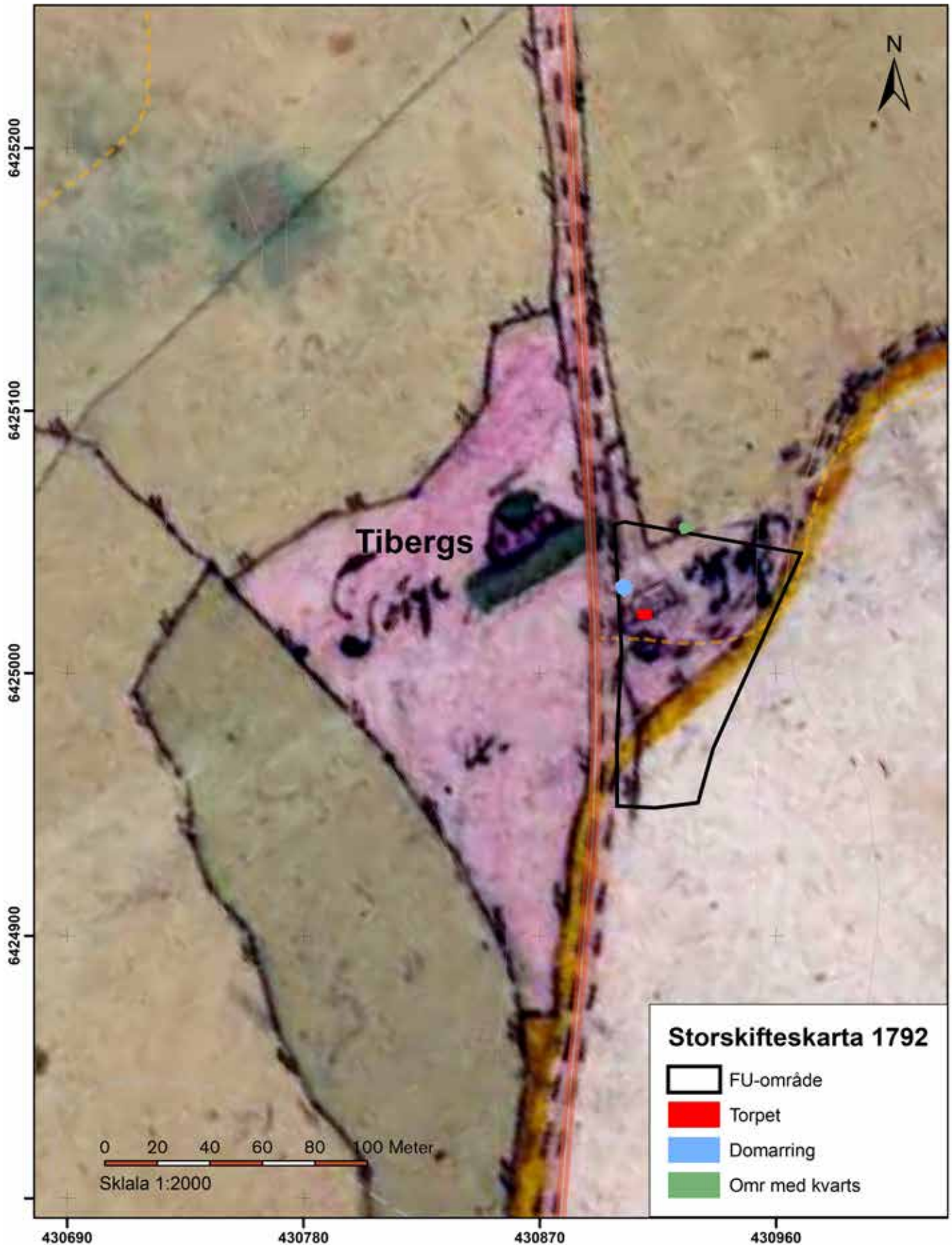
Keramik

Sammanlagt tillvaratogs 28 fynd av keramik vilka bestod av 18 skärvor av rödgods, en del av kruka med hank, 2 skärvor av en koker, 3 kokerpinnar (delar av), tre skärvor av brännplåt och en skärva av kakel. Utöver detta tillvaratogs tre bitar som kan vara förslaggad ugnsvägg. Fler fynd fanns i groparna med tillvaratogs inte i detta skede.

Utvärdering av undersökningsplanen

Området med skogsbrukslämningar (L2021:3174) utgick då de inte låg inom vägområdet.

I övrigt anser vi att målsättningarna är uppnådda i relation till undersökningsplanen.

Figur 14. Storskifteskarta från 1792 (LMA, akt nr: 16-nyk-2a). Kartan visar att torpet Tibergs låg på västra sidan om vägen och att ruinen, markerad som torpet i fornminnesregistret, sannolikt är en ekonomibyggnad, vilken också är utträd i skifteskartan. Skifteskartan är rektifierad efter fastighetskartan.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-1690-2024
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2024-05-17
Jönköpings läns museums dnr:	2024-115
JM-nr:	JM.57129:1–32
Uppdragsgivare:	Trafikverket
Rapportansvarig:	Jörgen Gustafsson
Rapportgranskning:	Anna Ödeén
Fältansvarig:	Anna Ödeén
Fältpersonal:	Jörgen Gustafsson, Lotten Haglund, Anna Ödeén.
Fältarbetstid:	2024-10-14–2024-10-21
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Mullsjö kommun
Socken:	Sandhems socken
Fastighetsbeteckning:	Hjortåsen 2:1 och Tinghalla 1:5
Koordinater:	N6425000 E430922
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Undersökningsyta:	25 hektar
Fornlämningsnummer:	L1972:9688, L2021:3165, L2024:8114, L2024:8159
Fornlämningstyp:	Grav, lägenhetsbebyggelse, boplats, Industri övrig

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Riksarkivet, Stockholm (RA)

Sandhems kyrkoarkiv. In-och utflyttningslängder 1757-1808. BI:1

https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0015594_00046#?c=&m=&s=&cv=45&xywh=-383%2C0%2C5150%2C3306

Kartmaterial

Lantmäterimyndigheterna (LMA)

Sandhem och Nykyrka socken. Akt 16-nyk-2a. Storskifte 1792.

<https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/16-nyk-2a/00044u46/lm06/REG/16-nyk-2a/Storskifte>

Referenser på webben

Signaturer.se

<https://www.signaturer.se/Sverige/Jonkoping.htm>

Tryckta källor och litteratur

Borg, Jan. 2005. *Tre domarringar i Mullsjö, förundersökning av RAÅ 31 inför byggande av ny GC-väg. Nykyrka socken i Mullsjö kommun, Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2005:49. Jönköping.

Gustafsson, Jörgen. *Sannaängen - en mesolitisk boplats vid Vätterns södra spets. Arkeologisk undersökning av L2021:93, mesolitisk boplats i kvarteret Utblicken 1, Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2022:07. Jönköping.

Jansson, Kristina. 2022. *Jaktstation från äldre och yngre stenåldern på Smäländska höglandet, Arkeologisk undersökning av L1970:2792 inför planerad breddning av riksväg 40 mellan Nässjö och Eksjö, Höreda socken i Eksjö kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2022:23. Jönköping.

Jansson, Kristina. 2024. *Stensättning eller röjningsröse? Arkeologisk undersökning av två stensättningsliknande röjningsrösen L1970:3018 och L2022:2590 inför planerad industrietablering inom fastigheten Gunnarsbo 1:3, Nykyrka socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2024:14. Jönköping.

Möller, Tom. 1999. *Krukmakare och kakelugnsmakare.* Stockholm.

Sahlström, Karl Esaias. 1943. *Undersökning av domarringar i Västergötland. Fornvännen 1943.* s. 327-356. Stockholm.

Ödeén, Anna. 2020. *Medeltida åkrar i Ruder. Arkeologisk förundersökning av fossil åker L1970:3194 och L1970:3180 inom fastigheten Nykyrka Ruder 1:7, Nykyrka socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2020:16. Jönköping.

ANTIKVARISK BEDÖMNING / KOMMENTAR

Antikvarisk bedömning görs utifrån Riksantikvarieämbetets praxis för tillämpning av kulturmiljölagen (KML). Lämningsstyperna och deras bedömning redovisas i den så kallade *Lämningsstyplistan* som är upprättad och ajourhållen av Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen gör den slutliga bedömningen inom ett uppdrag.

Fornlämning

Fornlämning är en lämning som är skyddad enligt kulturmiljölagen. För att kunna bedömas som fornlämning måste den vara äldre än 1850. Tre kriterier måste också vara uppfyllda; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Möjlig fornlämning

Möjlig fornlämning anges för lämningar som kräver vidare utredning för att den antikvariska bedömningen ska kunna fastställas. Lämningsen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte kunnat fastställa lämningens utbredning.

Ingen antikvarisk bedömning

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller helt förstörda. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Ej fastställd

Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser till exempel boplatsslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att eventuellt kunna finna spår som inte är synliga ovan mark.

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Figur 2. Lotten metalldetekterar på åkern söder om domarringen. Fotot är taget från sydsydöst.

Figur 3. Grävning av provruta i åkern.

Figur 4. Rensning och dokumentation av terrasskanten L2021:3186.

Figur 5. Plankarta över förundersökningsområdet.

Figur 6. Domarringen (L1972:9688). Fotot taget från norr.

Figur 7a. Bild på torpet efter avrensning. Reser av byggnaden som möjligtvis kan ha hyst en keramikverkstad eller en ugn.

Figur 7b. Plankarta över den fossila åkern.

Figur 8. Stiliserade bilder av en koker (överst) och en brännplåt.

Figur 9. På bilden ser vi hur stenåldersboplatserna ligger i förhållande till varandra. Vi ser också den djupa ravin, intill den nypåträffade boplatsen, som skurits ut av rinnande vatten och mynnar i Stråken cirka 500 meter norr om boplatsen.

Figur 10. På bilden ser vi området där kvartsen påträffades vid schaktning. Observera stenen med flat överdel som kan ha fungerat som städsten.

Figur 11. Exempel på slagen kvarts som påträffades.

Figur 12. Delar av koker (F17) med kokerpinne (F18) samt delar av brännplåt (F19).

Figur 13. Del av kruka med hank (F20), skärva med glasyr (F28) samt möjligen förslaggad ugnsvägg (F23).

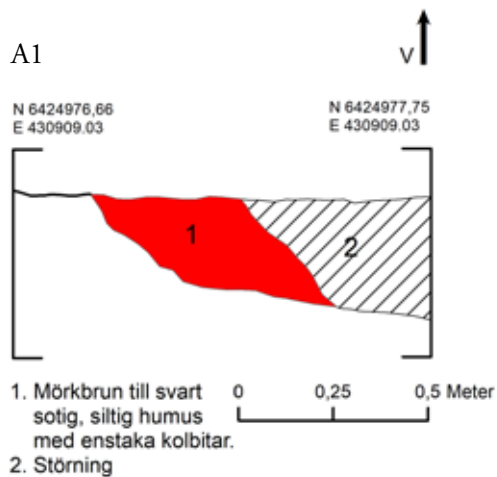
Figur 14. Storskifteskarta från 1792 (LMA, akt nr: 16-nyk-2a). Kartan visar att torpet Tibergs låg på västra sidan om vägen och att ruinen, markerad som torpet i fornminnesregistret, sannolikt är en ekonomibyggnad, vilken också är utritad i skifteskartan. Skifteskartan är rektifierad efter fastighetskartan

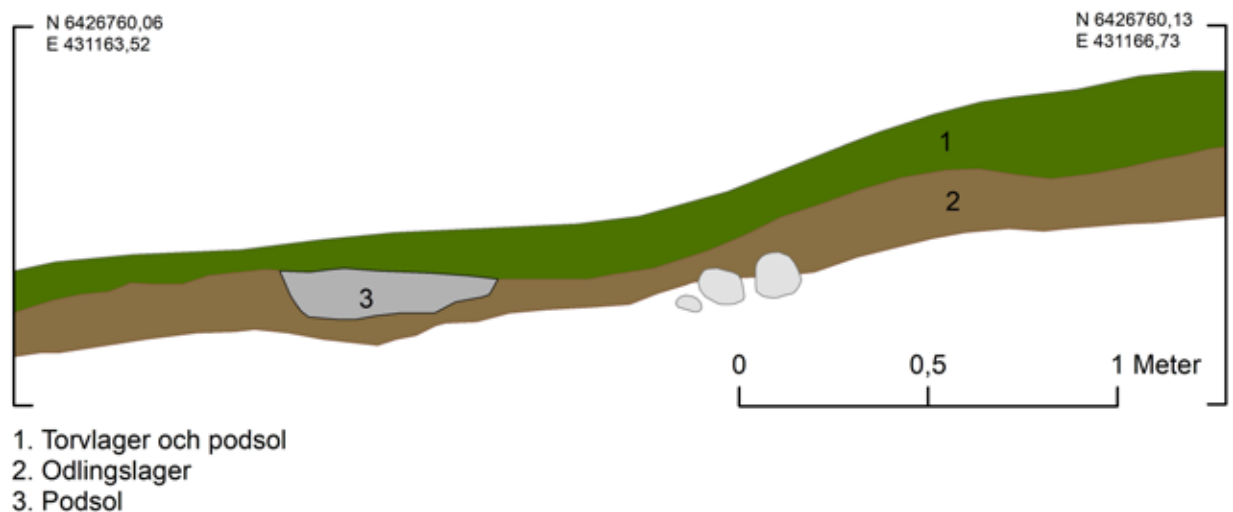

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anl nr	Typ	Diam	Form	Längd	Bredd	Djup	Besk	N	E	Z
A1	Härd	-	Oregelbunden	0,6	0,4	0,12	Härden var delvis sönderplöjd. Fyllningen bestod av sotig humös sand och skörbränd sten.	6424977,08	430909,05	-
A2	Grop	-	Oval	1,5	1,1	-	Grop med fyllning av humös sand. I gropen fanns skärvor av rödgods samt skärvor av brännplåt och en koker, upphängningsanordningar vid glasering av keramik (L2024:8159)	6425052,95	430915,81	-
A3	Grop	0,6	Rund	-	-	-	Grop med fyllning av humös sand. I gropen fanns skärvor av rödgods samt förslaggad lera (L2024:8159)..	6425055,57	430929,84	-

Terrasskant

Bilaga 2. Fyndtabell

F nr	Sakord	Material	Antal	Längd	Bredd	Vikt	Retusch	Kommentar	N	E	Z	Ruta
1	Skrapa	Kvarts	1	30	30	12,9	Ja	Skrapliknande avslag. Lösfynd i område A	6425055	430925	-	Omr A
2	Avslag	Kvarts	4	21	15	4	Ja	Avslag med bruksretusch	6425055	430925	-	Omr A
3	Avslag	Kvarts	15	33	17	21	-	-	6425055	430925	-	Omr A
4	Avslag	Kvarts	2	30	9	2,3	-	Spånliknande avslag	6425055	430925	-	Omr A
5	Kärna	Kvarts	1	35	26	22,8	-	Kärna?	6425055	430925	-	Omr A
6	Övrig	Kvarts	3	34	20	13,6	-	-	6425055	430925	-	Omr A
7	Splitter	Kvarts	1	9	6	0,1	-	-	6425055	430925	-	Omr A
8	Avslag	Kvarts	8	44	25	67,8	-	Kvartsinblandad granit	6425055	430925	-	Omr A
9	Avslag	Kvarts	10	29	23	15,1	-	-	6425055	430925	-	Omr A
10	Splitter	Kvarts	8	10	9	3,37	-	-	6425055	430925	-	Omr A
11	Avslag	Kvarts	2	22	21	6,3	-	-	6425053,09	430930,39	-	R21
12	Avslag	Kvarts	1	32	19	4,2	Ja	Retuscherad rygg	6425051,14	430931,23	-	R22
13	Avslag	Kvarts	2	24	21	3,5	-	-	6425051,14	430931,23	-	R22
14	Övrig	Kvarts	5	39	21	38,6	-	-	6425051,14	430931,23	-	R22
15	Avslag	Kvarts	1	25	16	3,4	-	-	6425050,3	430932,11	-	R23
16	Avslag	Kvarts	1	25	18	5,9	-	-	6425041,6	430937,81	-	R25
17	Koker/kapsel	Lera	2	180	96	435,6	-	Delar av koker. Användes vid glacering av kärl	6425055,55	430929,83	-	A2
18	Kokerpinne	Lera	1	59	17	9,8	-	Tillhör koker, F17	6425055,55	430929,83	-	A2
19	Brännplåt	Lera	2	84	46	80,1	-	Användes som underlag vid bränning och glacering	6425055,55	430929,83	-	A2
20	Kruka	Lera	1	84	65	139	-	Mynning med hank	6425052,95	430915,81	-	A3
21	Kokerpinne	Lera	1	20	9	1,38	-	Del av kokerpinne	6425052,95	430915,81	-	A3
22	Kärl/kakel	Lera	1	44	39	12,6	-	Skärva med misslyckad glasyr	6425052,95	430915,81	-	A3
23	Slagg	Slagg	2	97	64	240	-	Möjligen förslaggad lera, ugnsvägg	6425052,95	430915,81	-	A3
24	Kruka	Lera	10	23	13	13,7	-	Skärvor, rödgods	6425053,09	430930,39	-	R21
25	Kruka	Lera	3	25	10	2,1	-	Skärvor, rödgods	6425050,3	430932,11	-	R23
26	Kokerpinne	Lera	1	20	10	1,5	-	Del av kokerpinne	6425050,3	430932,11	-	R23
27	Avslag	Kvarts	1	22	11	3,9	-	-	6425050,3	430932,11	-	R23
28	Kruka	Lera	2	29	27	8,9	-	Två skärvor rödgods, den ena med grön glasyr	6425045,62	430936,83	-	R24
29	Slagg	Slagg	1	95	65	197,1	-	Möjligen förslaggad lera, ugnsvägg	6425045,62	430936,83	-	R24
30	Kruka	Lera	3	35	22	18,2	-	Skärvor av rödgods	6425041,6	430932,11	-	R25
31	Avslag	Kvarts	1	25	22	4,5	-	Lösfynd i åkern	6424990	430920	-	I åkern
32	Brännplåt	Lera	1	43	35	15,64	-	Skärva av brännplåt	-	-	-	I åkern

Bilaga 3. Schakttabell

Schakt	Beskrivning	Kommentar
1	Ca 15 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
2	Ca 14 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
3	Ca 24 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
4	Ca 24 × 1,5 -3,4 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	Innehöll rest av härd, A1
5	Ca 16 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
6	Ca 14 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
7	Ca 10 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
8	Ca 28 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
9	Ca 8 × 8 m bestående av matjord. Undergrund av morän	I schaktet låg torplämningen L1972:9688
10	Ca 23 × 1,5 - 8 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	-
11	Ca 4 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	-
12	Ca 8 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
13	Ca 4 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
14	Ca 9 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
15	Ca 5 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
16	Ca 3,5 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
17	Ca 5 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
18	Ca 7 × 1,5-2,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
19	Ca 8 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
20	Ca 23 × 1,5 - 8 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	I schaktets norra del påträffades ett område med slagen kvarts, Omr A (L2024:8114), samt grop med keramik, A3 (L2024:8159).
21	Ca 6 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
22	Ca 4 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän	
23	Ca 5 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	
24	Ca 4 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	
25	Ca 8 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	
26	Ca 15 × 1,5 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	Innehöll grop med keramik, A2
27	Ca 15 × 1,9 m bestående av matjord. Undergrund av morän.	Schakt igenom terrasskant. Norra FU-området.

Bilaga 4. Utvärdering av kvartsmaterial

Utvärdering av kvartsmaterial, Mullsjö

Bo Knarrström

BWK Consulting

Det besiktigade materialet omfattar totalt fyrtioalet bitar, tillvarataget vid grävning av ett fåtal provrutor och insamling på ytan. Råmaterialet utgörs mestadels av mjölkkvarts med varierad täthet, glansighet och kvalitet, vilket indikerar att man på platsen bearbetat flera olika block/noduler. Det förekommer även enstaka bitar kvartsinblandad granit, men huruvida just dessa avslag/avfall avspeglar ett medvetet urval, borthuggna kontamineringar eller test av råmaterial, är oklart.

Överlag varierar det litiska materialet i storlek från 0,9x0,6 mm (splitter), upp till 4,7x3,3 mm (avslag, avfall). Fyndsamlingen som helhet utgör troligen spår efter primär bearbetning med knacksten, vilket tenderar till att generera avsevärda mängder osorterat avfall. Syftet torde ha varit att få fram skivor eller tunnare mindre avslag vilka sedan har kunnat nyttjas som prefabrikat till diverse redskap. Det föreligger dock få indikationer på sekundär bearbetning, men ett mindre kvartsavslag med tydlig egglinje (fynd i R22) uppvisar måttligt retuscherad rygg vilket får anses typiskt för skärredskap.

Materialet är begränsat och det saknas teknologiska eller morfologiska element som kan bidra med närmare datering, men hittills har undersökningar av småländska boplatser demonstrerat att kvarts utnyttjats under hela stenåldern, med en tyngdpunkt i mesolitikum.

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2024 en arkeologisk förundersökning av L2021:3186, fossil åker, L1972:9688, domarring och L2021:3165, torplämning, inför planerad vägbreddning av RV 26/47 inom fastigheterna Hjortåsen 2:1 och Tinghalla 1:5 i Mullsjö kommun.

Schaktning och grävning av provrutor utfördes på åkern söder om domarringen men inget påträffades som tydde på att det fanns rester av överplöjda gravar där.

Schaktning företogs också kring domarringen men inte heller där påträffades fler gravar. Dock ska påpekas att schaktning ej kunde utföras på den västra sidan av domarringen då den låg för nära vägen. Ej heller på en mindre yta nordöst om där flera större träd växte tätt.

När det gäller torpet var målsättningen att rensa av och metall-detektera lämningen för att eventuellt hitta daterande föremål. Lämningen bestod av en hög med stenar. Det gick inte att utröna om det var rester efter en spismur eller om det omkringrörda rester av en stengrund. Inga daterbara föremål påträffades, enbart lite metallskrot.

Vid undersökningen påträffades även två nya lämningar, nämligen en stenåldersboplats (L2024:8114) och en övrig industri (L2024:8159) i form av keramik- och kakeltillverkning inom tomten för Tibergs torp. Stenåldersboplatsen bestod av fynd av slagen kvarts och övrig industri bestod av fynd av brännplåtar och kokerkär som används vid bränning av keramik.

